

Марія Чепіль, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
Ришард Куха, доктор габілітований, професор звичайний
Польща

ЕДУКАЦІЯ ПОЛЯКІВ І УКРАЇНЦІВ: СТРАТЕГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті піднято складні проблеми польсько-української історії, конфліктів і непорозумінь, прикладів гідної співпраці і спільної діяльності для досягнення взаємної користі, а також обґрунтовано доцільність підготовки підручника з історії шкільництва і педагогічної думки з конкретним висвітленням проблем едукації поляків і українців, у якому б знайшли відображення складні проблеми польсько-української історії, контактів, а також конфліктів і непорозумінь, як і прикладів гідної співпраці і спільної діяльності для досягнення взаємної користі.

Постановка проблеми. Центральна і Східна Європа – це особливий комплекс дослідницьких проблем, яким займалися вчора і займаються сьогодні представники багатьох галузей наук. Беручи до уваги факт, що тут проходить кордон між Європейським союзом і східною частиною континенту, господарське, політичне і культурне пограниччя породжує нові питання, на які важко знайти однозначно акцептовану відповідь з боку більшості мешканців цього регіону. У результаті цього виникає досить складний взірць відносин в освіті, які опираються на багатовікову народну і релігійну традицію, а також на специфічні для кожного краю політичні умови, часто, зрештою, залежні у діях від потужних сусідів. Іншими словами, доля наших земель залежала насамперед від намірів імперій, політичних аспірацій їх правителів, коли долями окремих людей мало хто цікавився. Зростаюча в силі Пруссія, ослаблена шляхетська Річ Посполита і величезна Росія – це головні визначники найновішої історії Центральної і Східної Європи, насамперед Польщі і України як найчисельніших суспільств регіону. В обох країнах засоби масової інформації повинні подавати якомога повну й об'єктивну презентацію давньої і близької нам минувшини як однієї зі складових найбільш оптимістичного майбутнього.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні все це може з'ясувати частину взаємних упереджень, стереотипів, відсутності акцептації всупереч відмінностям, підґрунтям яких часто буває відсутність знань про життя сусідів поза рікою, про їх мрії, турботи і особисті сподівання, які базуються часом на співвідношенні до прекрасної

минувши і боротьби. Тоді зрозумілою стає незвичайна делікатність і настороженість дослідників обох сторін, видима під час складання характеристики і висновків на тему спільної життєвої перспективи народів-сусідів і їх місця у творенні позитивної картини світу у свідомості поляків та українців.

Науковці та практики активно шукають шляхи розв'язання цієї складної проблеми. За останні десять років захищено чимало дисертацій з історії, педагогіки, філології, багато творчих працівників є авторами фундаментальних робіт з питань історії польської та української освіти. Сьогодні однією з умов є безпосередній контакт дослідників обох сторін і створення інтердисциплінарних та наднаціональних колективів, що уможливило глибокий аналіз суттєвих проблем, стосунки представників прикордонного місцевого самоврядування і звичайних громадян та їх спільна праця.

Мета статті – обґрунтувати доцільність підготовки підручника з історії шкільництва і педагогічної думки з конкретним висвітленням проблем едукації поляків і українців, в якому б знайшли відображення складні проблеми польсько-української історії, контактів, а також конфліктів і непорозумінь, як і прикладів гідної співпраці, спільної діяльності для досягнення взаємної користі.

Виклад основного матеріалу. Потрібна чітка стратегія розв'язання цієї складної проблеми. З чого розпочати? Відповідь на так поставлене запитання не проста у своїй вимові й однозначна в добрі фактів і явищ. Все-таки живемо в різних умовах, дозріваємо до виконання

дорослих суспільних ролей на підставі специфічних умов, у яких нам довелося жити, здобувати освіту і формувати світогляд. Навколишній світ зовсім не створює сприятливих умов для вдосконалення об'єктивного вибору і формування правильної істотної і методологічної оцінок. Одночасно факт існування Євросоюзу, членом якої з 2004 р. є Польща, а Україна прагне стати його членом, докладаючи протягом багатьох років максимум зусиль і старань, не полегшує прийняття близьких критеріїв оцінок, а також спільних надій на краще завтра у великому зв'язку європейських країн і народів. Польща може і повинна стати послом України в Брюсселі чи інших столицях дружніх держав.

Додатковим заохоченням до перелічених діянь може бути також рішення про організацію Євро-2012 у Польщі й Україні. У ході щоденних спільних починань повинно формуватися краще розуміння між сусідами та порозуміння для виконання спільних організаційних завдань, розвитку інфраструктури і забезпечення спокійного перебігу суперництва у професійному футболі. Водночас це і оригінальний, потрібний урок відрегульованої діяльності з умовою на предмет інтеграції з Євросоюзом, а також історичний шанс продовження започаткованого кілька років тому процесу об'єднання на підставі об'єктивної оцінки далекого й близького минулого. Широка рефлексія на запропоновану тему може і повинна послужити основою фундаменту спільного майбутнього в Європейському Союзі Польщі й України як двох слов'янських народів, близьких собі однозначно і поділених щодо оцінки спільної історії.

У контексті багатовікової історії, двох слов'янських народів, першочерговим освітнім завданням повинна стати спільна побудова міжсусідської і одночасно дружньої та відкритої свідомості поляків і українців, що витікає з найкращих зразків традиції, сьогодення та очікуваного кращого майбутнього. Це завдання можна зреалізувати, виходячи з позитивної інтерпретації історичних подій і фактів, внеску поляків та українців у побудову державності двох народів, їх багаті і прекрасної культури. Навіть інтерпретаційні відмінності можуть єднати, коли їх розумно використовувати у виховній роботі з представниками підростаючого покоління двох сусідніх народів. Наші дії виразно засвідчують, що йдучи разом, рука в руку, були непереможні для кожного зовнішнього ворога. Тільки поділені і слабкі наші народи ставали предметом зовнішніх маніпуляцій, підкорялися сусіднім політичним прагненням. Чи не постане після цього суттєве запитання: хто зазвичай

користає з нашої спільної сили і хто втратив найбільше у випадку спільної слабкості? Якщо навіть погляди фахівців будуть поділені і важко буде встановити спільну точку зору, то нова констатація може стати початком спільної діяльності в галузі освіти.

Наступна проблема до розв'язання – видатні поляки й українці, їх роль у побудові громадянського суспільства і державності, а також ставлення до сусіда і його місце у полікультурному суспільстві. Потрібно передбачити відмінність оцінок зробленого, їх вплив на стан взаємовідносин між двома братніми народами. Не уникнемо аналізу стану тогочасних повідомлень за часів шляхетської Речі Посполитої, періоду захоплень і Речі Посполитої (1918 – 1939), періоду існування Радянського Союзу. Кількість взаємних претензій і кривд має бути об'єктивно порахована і підсумована. Мусить бути облік такого рахунку, коли цього вимагає звичайна людська чесність як стосовно кожної окремої людини, так і цілого народу. В історії двох народів і держав видатні поляки й українці відіграли важливу роль навіть тоді, коли працювали на етнічних польських землях, як і на етнічній українській території. Висвітлення способу їх мислення, ставлення до справи польської чи української, специфіки реалізації культурних і освітніх сподівань членів двох суспільств могло б відкрити дорогу до об'єктивної інтерпретації фактів і бажаної реалізації перспективних завдань для добра поляків і українців. Едукація на польській і українській землях може бути складним і водночас захоплюючим предметом студій, які спираються на приклади біографій видатних польських і українських педагогів, а також педагогів двох слов'янських народів [1]. Це вимагає, як зазначає професор В.Скотний, впровадження духу “нової раціональності” [2; 3]. Підняття спільного дослідницького завдання під гаслом **“поляки і українці – педагоги двох народів”** могло би висвітлити нашу спільну історію едукації в новому і більш об'єктивному світлі результатів найновіших досліджень, для яких вищою ідеєю було б – поза об'єктивізмом – також поєднання національної свідомості двох народів і початок позитивного мислення про сусідів, та уникнення підбурювання націоналістичних настроїв через ксенофобії обидвох народів.

У свідомості поляків і українців заковано переконання про потребу освітньої роботи, в основі якої лежить праця, що викликає нове зацікавлення, позицію і заохочення до суспільних справ відбудови власної державності і незалежності.

Незалежність – мрія поляків і українців – вимагає витривалої щоденної праці, яка доводить, що патріотизм є найвищою цінністю морального виховання. На прикладах таких засад едукації і педагогічної творчості, а також суспільної діяльності можемо назвати найбільш очікувані напрями міждержавних і проєвропейських дій. Одним словом, нова раціональність – це нова рефлексивність у процесі едукації, що йде попереду відкриття державних і подолання бар'єру історичної свідомості, сформованої протягом віків спільної, хоч і складної історії. Через образи людей, які залишили багату спадщину теоретичного і практичного доробку, могили яких розпоршені на територіях обидвох держав, через глибокий аналіз і синтез їхнього доробку, трактовану з точки зору спільних інтересів, можемо виразити – зокрема підростаючому поколінню поляків і українців – факт, що не мусимо розпочинати нашу працю спочатку. Не забуваймо також, що сучасна Польща, як і незалежна Україна, мають багато видатних постатей.

Спроба скласти каталог дослідницьких проблем про цінності едукації висуває і постулат, який має історичний характер, і одночасно перспективну необхідність: потрібно розпочати редакційну роботу над “Великим польсько-українським і українсько-польським словником”, авторами якого можуть бути польські й українські мовознавці.

Услід за цим потрібно підготувати термінологічні словники з різних галузей знань, оскільки кількість взаємних контактів буде зростати по обидва боки Євросоюзу. На даний час маємо два видання словника, які потрібно визнати як перші спроби у розв'язанні означеної проблеми, хоча вони не досить вдалі мовознавчо і не дуже придатні до людей багатьох професій [2]. Важливо поширювати також по обидва боки кордону курси польської і української мов, підготувати підручники і поміркувати над створенням телевізійних програм, які б пропагували культуру і доробок сусідів, збільшувати книгозбірні у двох мовах, задуматися над можливими джерелами фінансування тощо. Цьому можуть сприяти як міжурядові, так і білатеральні умови про науково-дослідницьку співпрацю і розвиток едукації, відкриття вищих навчальних закладів двох країн для викладачів і надання їм навчальних аудиторій для проведення занять з польськими і українськими студентами, створення інтердисциплінарних курсів і вищого навчального закладу культурного пограниччя, у яких могли б здобувати знання слухачі – громадяни двох сусідніх держав. Це одночасно

сприяло б розв'язанню кадрових питань на спустошеному польському ринку праці, що пов'язано з виїздами поляків у пошуках роботи в інших країнах Євросоюзу, і додатково зміцнювало б матеріальний потенціал громадян України, які могли б вкласти інвестиції у процес розвитку і модернізації власної держави, тобто творити засади майбутнього добробуту для широких груп населення. Мабуть, цінна могла б бути реалізація ідеї відкритого університету як сучасного вищого навчального закладу, фінансованого (хоча частково) з бюджету Євросоюзу і безпосередньо держав, зацікавлених спільною едукацією на вищому рівні.

Як педагоги і історики виховання, маємо певне переконання потреби глибокого вивчення, оцінки змісту і форм шкільних та університетських підручників, які – відповідно до предметів – піднімають складні проблеми польсько-української історії, контактів, а також конфліктів і непорозумінь, як одночасно прикладів гідної співпраці і спільної діяльності для досягнення взаємної користі. Розпочати на нашу думку, варто від виокремлення найважливіших інтерпретаційних проблем, можливих подібностей і різниць. Це завдання було б для дослідників інтердисциплінарного колективу, але не для політиків, які повинні отримати в руки готовий звіт спеціалістів, і тоді цей зміст повинен стати предметом порозуміння на міжнародному рівні двох країн. Але умови для такого порозуміння належить відпрацювати на рівні окремих галузей знань, локальних урядів і вищих навчальних закладів.

Для слухачів педагогічних спеціальностей і курсів у двох країнах предметом особливої турботи про кадри викладачів має бути підготовка спільного підручника з історії організації шкільництва і педагогічної думки з конкретними висвітленням проблем едукації поляків і українців. Він повинен ґрунтуватися як на дотеперішніх дослідницьких і редакційних працях, так і враховувати новий підхід до складних й надзвичайно важливих у контексті виховання для нас усіх проблем. Не можна виключити цінності щодо ідеї підготовки спеціального підручника з історії виховання поляків і українців, який охоплював би новий погляд на проблематику, вміщував різноманітні опції поглядів проблем, а також спроби їх синтетичної оцінки з точки зору потреб едукації для майбутнього. Для кращого порозуміння ідеї пропонуємо робочу версію назви підручника: **“Поляки і українці. Нарис історії виховання. Пастораль, меч і книжка”**. Детальний зміст і концепція опрацювання підручника повинна стати предметом

ОБРАЗНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ У НАВЧАЛЬНІЙ ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ

методологічних роздумів дослідників двох народів. Доцільно звернутися з проханням, пропозицією опрацювання нарисів до найвідоміших педагогів та істориків виховання Польщі й України, які могли б поповнити склад грона авторів окремих частин видання.

Не були б це тільки дослідницькі проблеми, якими потрібно було б займатися у найближчому майбутньому, продовжити згодом реалізацію проблем шляхом опублікування їх результатів у формі монографій, посібників за редакцією, збірників наукових праць, матеріалів наукових конференцій педагогів, психологів, істориків виховання й спеціалістів з історії Польщі і України, соціологів, культурознавців і ін.

Висновок. Складні взаємні відносини поляків і українців, які тривають багато сотень років, на наше переконання, будуть ускладнювати реалізацію такої широкої дослідницької програми. Виходячи з вищеперелічених проблем, можна було б сформулювати дещо конкретніші пізнавальні завдання, а їх перелік був би дуже довгий і систематично розростається б у міру зростання зацікавленень навколо терену досліджень і території.

Якщо захочемо все-таки створити об'єктивні передумови нової суспільної свідомості в двох сусідніх країнах, мусимо переламати бар'єри традиційної недовіри. Кістки у грі про велику майбутність наших народів кинуті, і ми самі повинні виграти найвищу ставку суперництва про добре сусідство, довіру і віру у спільне краще майбутнє. "Alea iasta est" ("Жереб кинуте") – крикнув Юлій Цезар, переходячи Рубікон і роблячи перший крок на дорозі до здобуття значимої позиції в історії європейської цивілізації.

1. *Europejska wspólna przestrzeń edukacyjna a przeobrażenia oświatowe w Polsce i na Ukrainie 1989 – 2006. Nadzieje i zagrożenia/ Pod red. Marii Chepil i Ryszarda Kuchy. – Drohobycz – Lublin: Poświt, 2007. – 596 s.*

2. *Скотний В. Рациональное та ірраціональне в науці та освіті. – Київ – Дрогобич: Коло, 2003. – 288 с.*

3. *Скотний В. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному. – Дрогобич: Вимір, 2004. – 348 с.*

Ігор Туманов, професор кафедри ландшафтної архітектури

*Львівського національного лісотехнічного університету України
професор кафедри культурології та українознавства,
кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, доцент
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ОБРАЗНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ У НАВЧАЛЬНІЙ ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ

На матеріалах психології художньої творчості обґрунтовується значущість образного мислення у людей творчих професій. Розглядається механізм створення художньої роботи з урахуванням прояву закономірностей цього процесу і при виконанні творчих навчальних завдань з рисунка, живопису, скульптури. Підкреслюється значущість психологічних факторів, як таких, що зумовлюють активізацію розвитку образного мислення в процесі навчання мистецтву.

Постановка проблеми. В умовах пострадянської України необхідністю стає підготовка кваліфікованого спеціаліста з якостями високого професіоналізму і творчої мобільності. Законом України "Про освіту" "...визначено основну її мету: всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства" [1]. Важлива роль у реалізації цієї мети належить професійній освіті, яка забезпечує цілеспрямований розвиток молоді людини, сприяє професійному її самовизначенню. У сфері професійно-художньої

освіти актуальність набуває навчання, зорієнтоване на розвиток образного мислення з урахуванням сучасних естетичних вимог. Перед художньою школою постають завдання, які повинні розв'язуватися передовсім у процесі освоєння дисциплін предметного блоку: *рисунка, живопису, скульптури, композиції*, бо саме ці дисципліни відіграють головну роль у формуванні творчих здібностей майбутнього фахівця.

Враховуючи, що висока результативність процесу навчання на сучасному етапі розвитку